

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 11 februari 2009

Utskriftsvänlig pdf-fil

[Läs mer om hästsport på idrottsforum.org](http://idrottsforum.org)[Läs mer om idrott och genus på idrottsforum.org](http://idrottsforum.org)

Unga tonårstjejer som under några år fostrats i stallet, det vill säga frivilligt och obetalt och ofta utan vuxnas inblandning jobbat med djur som lätt väger ett halvt ton – ridit, ryktat, mockat och servat dem – blir självständiga och framgångsrika vuxna kvinnor i karriären.

Denna insikt spreds i media för något år sedan, och tjänstgörande redaktör, med flera väninnor med den bakgrunden, nickar och instämmer. Möjligen emanerade denna nyhet ur Lena Forsbergs forskning vid Luleå tekniska universitet, som hösten 2007 resulterade i licentiatavhandlingen *Att utveckla handlingskraft. Om flickors identitetsskapande processer i stallet*. Hästsporten är en av Sveriges största idrotter, och en av de mest underbeforskade; inte minst gäller forskningsunderskottet stallkultur och hästtjejer. Och inte oväntat välkomnar vår recensent Helena Tolvhed Forsbergs avhandling, och inte bara på grund av forskningsobjektet. Av Tolvheds kunniga recension framgår att boken innebär en betydande vidgning av kunskapen om tjejer och stallkultur på svensk botten, men också i väsentlig grad rörande flickors identitetsskapande.

Hästar, flickor och genusskapande

Helena Tolvhed

Historiska studier, Malmö högskola

*Lena Forsberg***Att utveckla handlingskraft: Om flickors identitetsskapande processer i stallet** (Elektronisk resurs)

153 sidor, hft.

Luleå: Luleå tekniska universitet 2007 (Licentiatuppsats, Luleå tekniska universitet, Institutionen för Pedagogik och lärande, 2007:43, ISSN 1402-1757)

ISRN LTU-LIC -- 07/43 -- SE

Lena Forsbergs licentiatavhandling *Att utveckla handlingskraft. Om flickors identitetsskapande processer i stallet* (framlagd vid Luleå tekniska universitet, Institutionen för pedagogik och lärande, i slutet av 2007) framstår som ett välkommet bidrag till forskningen om ungdomars identitetsskapande genom idrottens och fritidens kulturer. Här uppmärksammas dessutom den forskningsmässigt försummade ridsporten. Studien vederlägger myten om ridskolan som en "tjejig" arena där flickor gullar med hästar och tränas i traditionellt kvinnliga omvårdnadskapaciteter. Hos en "gamal hästtjej" väcker boken en hel del funderingar om hur jag själv har formats och påverkats av umgänget både med och kring hästarna under uppväxten.

Stallet och ridskolan utforskas här som en lärandemiljö där unga kvinnor utvecklar färdigheter och kunskaper genom mötet med hästen, men också genom mötet med stallkulturen och dess sociala strukturer. Det material som använts är för det första livsberättelser från 1950-talet och framåt från kvinnor i olika åldrar som spenderat mycket tid i

stallmiljöer. För det andra har Forsberg arbetat etnografiskt då hon observerat en grupp om sex aktiva flickor i åldern 14-16 år i ett ridskolestall. Hon har också, för det tredje, gjort uppföljande intervjuer med samma grupp ett år senare.

Forsberg har valt att kalla de tonåriga staltjejer hon följt för just "flickor", trots att en del tidigare forskning om unga kvinnor har påtalat risken att ordet framstår som infantiliserande. Detta gör hon med motiveringen att de själva inte lägger något nedvärderande eller "omoget" i att kalla sig för just "hästflickor". Jag följer för enkelhetens skull hennes ordval i det följande.

Studiens mest centrala, och i mitt tycke mest fruktbara, frågeställning handlar om

hur genuspositioner skapas inom ramen för den praktik som ridskolan erbjuder. Vilka ideal, normer och krav har flickorna att förhålla sig till? Vilka positioner är önskvärda och inte önskvärda i stallkulturen? På vilket sätt skiljer sig deras position i stallet med [sic!] deras upplevda position i skolan? (s. 5).

Teoretiskt avstamp tas i ett kombinerat struktur-aktörsperspektiv där individuella val betraktas som beroende av de strukturella villkoren samtidigt som individen också bidrar till att åter- och omskapa dessa villkor. Som inspirationskällor anges empiriska arbeten av Beverly Skeggs, Jesper Fundberg och Fanny Ambjörnsson – och parallellerna inte minst till Ambjörnssons *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* är påtagliga. Forsberg positionerar också studien genom hänvisningar till teoretiska perspektiv hämtade från Michel Foucault, Judith Butler, Beverly Skeggs samt Charles Taylor.

Tre teman för hur flickorna positionerar sig själva framträdde, enligt Forsberg, särskilt tydligt under arbetet med studien, nämligen mötet med hästen, mötet med stallkulturen och mötet med andra människor i stallet. Dessa utgör grund för avhandlingens disposition. I *mötet med hästen* tränar flickorna sig i ledarskap, tydlighet och kommunikation, via hanteringen av ett potentiellt farligt djur. De utvecklar strategier för att få hästen att underkasta sig deras vilja. Kunskap om hästen och om dess behov ger också status i stallets sociala miljö.

Mötet med stallkulturen konfronterar flickorna med ansvarets och arbetets diskurs, men också omsorgens diskurs och den militära disciplinens diskurs (den senare utgör det historiska arv som ridskolan hämtat pedagogiska och organisatoriska traditioner från). Genom att utföra ett arbete som ger status i stallkulturen och lära sig de regler och koder som gäller här, kommer de att betrakta sig själva som ansvarstagande och handlingskraftiga personer. Men det framgår också att det finns en medvetenhet om risken att de blir utnyttjade i en verksamhet som är beroende av hästflickors omvårdande men samtidigt fysiska arbete – rykta, fodra, mocka.[1]

I *mötet med andra människor* i stallet blottläggs hierarkier där äldre flickor överordnas de yngre i kraft av större kunskaper. Forsberg visar på ett slags kamp om tolkningsföreträdet när det gäller vad som är *rätt* kunskap – om ridning, hästars behov och korrekta hantering – där utgångspunkten ofta är att man själv är kompetent, ansvarstagande och bättre än andra på att bedöma vad som bör göras.

Forsbergs användning av Judith Butlers begrepp heterosexuell matris, som teoretiserar hur kön och sexualitet hänger samman, tillför inte studien särskilt mycket i analytiskt hänseende och används på ett i mitt tycke tveksamt sätt som i stort sett liktydigt med genusordning eller genusdikotomi. Däremot visar sig Butlers performativetsbegrepp, där kön inte är *att vara* utan *att göra*, vara ytterst fruktbart för undersökningen. Begreppet för in en dynamik i konstruktionen av kön, där könade normer kan förändras genom att individer inte helt och hållet klarar av att utföra och förkroppsliga ("materialisera") dem.

Här kommer lic-avhandlingens mest spännande resonemang. Stallet förstås som ett alternativt rum där kunskap, kompetens och handlingskraft ger status medan exempelvis utseende är mindre viktigt. Forsberg framhåller stallet som en arena där normer kan utmanas: "I stallet har en helt annan ordning skapats där yta och utseende inte har samma betydelse utan handlingskraft och självständighet premieras och har materialiserats i [flickornas] kroppar" (s. 108). De situationer som uppkommer i stallet – att hantera ett halvt tons häst som kommit lös, slå ihjäl en råtta, mocka hästskit eller få en istadig häst att hoppa över ett hinder – kräver handlingskraft. I stallet vidgas genusutrymmet, menar Forsberg, och en "subversiv performativitet" utvecklas då genus ständigt åter- och omskapas i aktiva sociala praktiker mellan subjekt och struktur.

Studien visar fruktbarheten i den socialkonstruktivistiska synen på identitet som någonting som konstrueras och omsätts i dialog med omvärlden via språk och normer. Jag hade dock ibland föredragit om tyngdpunkten hade legat mer på Butler och Skeggs och mindre på Foucault, eftersom de förstnämnda har skrivit om hur normer och diskurser utmanas och förändras och om hur motstånd mot dem formuleras och omsätts genom språkliga och symboliska praktiker. Studien präglas också av ett kanske väl entydigt fokus på relationen mellan "stallflickor" och *samhällets* normer, medan maktförhållanden mellan ridskoleledning och ridskoleelever blir lite bortglömda. För att ta ett exempel: de lappar med ordningsskapande instruktioner eller tillrättavisanden som sätts upp i ridhus eller i stallet sanktioneras rimligen på mer eller mindre direkta sätt av ridskoleledningen, vilket inte fångas av Forsbergs sätt att med Foucault analysera lapparna som en anonym normcirkulering. Med ett kombinerat aktör-

strukturperspektiv måste det, menar jag, också vara värt att uppmärksamma vilken betydelse ridskolans ledning spelar för de färdigheter som flickor eftersträvar, de regler man reproducerar och – i slutändan – för identitetsskapande processer.

Jag ställer mig dessutom frågande inför Forsbergs sätt att inledningsvis deklarerar att studien inte beaktar etnicitet och klass eftersom ”varken klass eller etnicitet [är] framträdande” på ridskolorna då de som rider utgör ”en sällsynt homogen grupp, svenska medelklassflickor” (s. 2). Men naturligtvis inverkar klass, liksom etnicitet, även i homogena sammanhang på sätt som är avgörande för identitetsskapande. Som Fanny Ambjörnssons jämförande studie av gymnasietjejer från olika sociala bakgrunder visat, är det framförallt just medelklasstjejjerna som förväntas förkroppsliga den passiva, respektabla femininiteten.. Här hade Forsberg kunnat använda Ambjörnssons studie, liksom även Beverly Skeggs *Att bli respektabel*, för att fördjupa resonemangen kring den roll som klass spelar för de könade normer som stallflickorna förhåller sig till. Kanske är det en specifik (möjligtvis även specifikt svensk?) medelklassfemininitet – snarare än en ”generell” femininitetsdiskurs – som stallflickorna skapar sig en fristad ifrån? Och kanske kan stallet då förstås som en av få platser där inte minst *medelklasstjejer* kan gå utanför de specifika förväntningar som de annars åläggs? Den utmaning av etablerade formuleringar av kvinnlighet som sker i stallets fritidskultur kan kanske lokaliseras just i skärningspunkterna mellan kön och klass (liksom även ålder och etnicitet)?

Dessa invändningar bör dock betraktas som randanmärkningar och uppslag till vidareutveckling snarare än som kritik av det arbete som gjorts. De teoretiska ambitionerna i *Att utveckla handlingskraft* är lovvärda och välfunna, och i stor utsträckning väl genomförda och nyttiggjorda i avhandlingens slutsatser. Dock störs läsningen av på tok för många språk- och slarvfel, talspråksformuleringar och en vacklande tempusanvändning. Trots detta måste det framhållas att studien på ett intressant och förtjänstfullt sätt synliggör stallet som fritidskultur och lärandemiljö och bidrar till ett forskningsläge som, trots att ridsporten är en av Sveriges största ungdomssporter, framstår som magert.

[1] Om stallarbete ur genus- och generationsperspektiv, se Susanna Hedenborg, *Arbete på stallbacken: Nittonhundratalets svenska galoppsport ur genus- och generationsperspektiv*, Malmö: idrottsforum.org 2008.

© Helena Tolvhed 2009

 Boken kan laddas ned gratis som pdf-fil från
 <http://epubl.ltu.se/1402-1757/2007/43/LTU-LIC-0743-SE.pdf> eller köpas som bok från
 <https://www.vulkan.se/Presentation.aspx?itemid=4648>
 Buy this book from Amazon.co.uk
 Buy this book from Amazon.com